

KRISBAN in pravlјica o Božičku

Gradivo za delavnico

9. december 2020, ob 11. uri

Zimski mlaj

Božje drevce, fotografija je dostopna na strani:

<https://novice.si/page/ne-le-smreka-zelenje-prinese-v-domove-tudi-bozje-drevce-ali-ilex/>

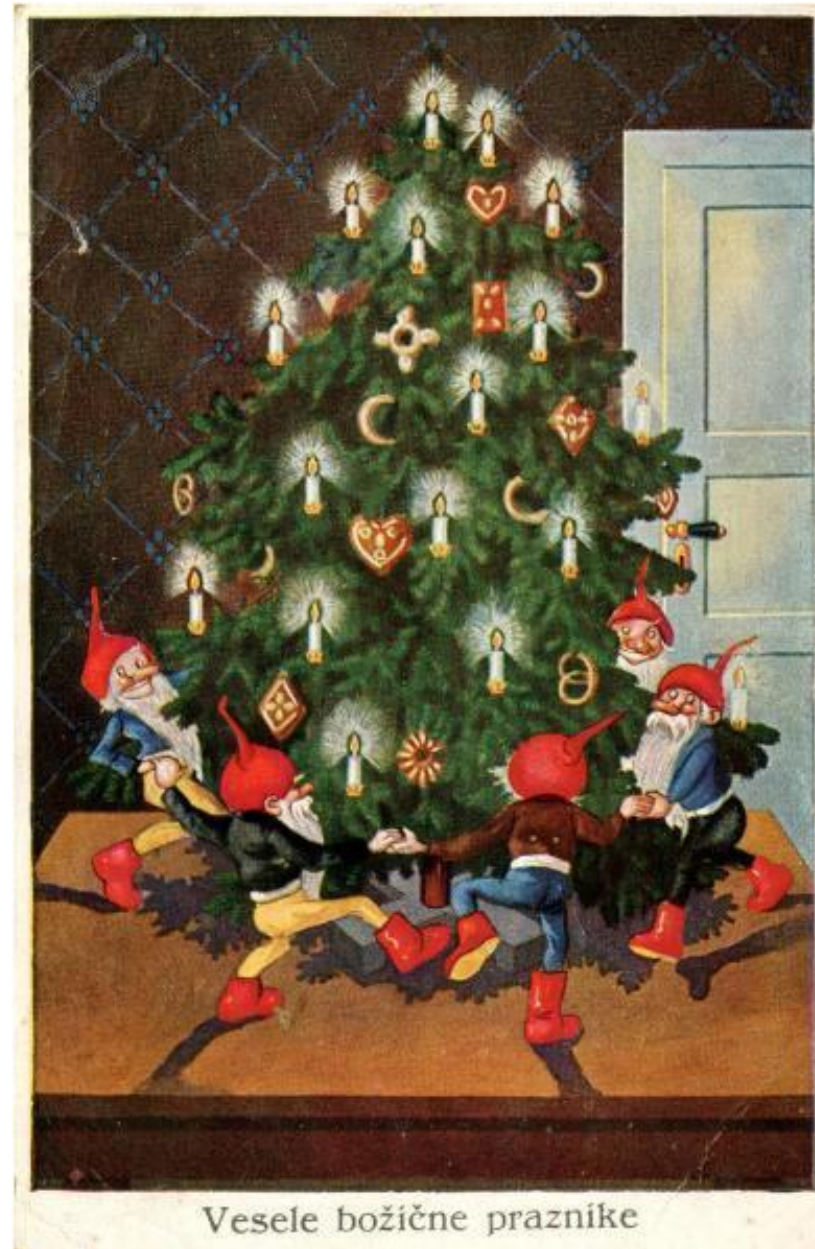
- ▶ Božično drevesce, stoječe pokonci, okrašeno z lučkami kot središče domačega praznovanja, je posebna oblika prastarega, zelo razširjenega običaja zimskega mlaja.
- ▶ Zimzeleno drevo je povezano s prastaro predstavo o drevesu življenja. Že dosti prej, preden je postalo simbol božiča, je bilo poganski simbol upanja in veselja.
- ▶ Krščanstvo je dalo pozneje temu in drugim starim, globoko v človeka vsajenim verovanjem, novo vsebino in pomen.
- ▶ Starodavna poganska šega, rojena iz prvotne vere v čarodejno moč zimzelenega rastlinja, pretkana s krščansko simboliko, živi še danes in okrašeno zimzeleno drevo, ki so ga častili davni predniki, se je v današnjem času ohranilo kot božično drevesce.

BOŽIČNO DREVESCE

Poleg voščilnic, ki smo jih omenili v prejšnji delavnici, je znamenje praznovanja tudi božično drevesce, ki se navezuje na kult zelenja.

Najprej se je pojavilo v Nemčiji v drugi polovici 17. stoletja. Šele v 18. stoletju se pojavi božično drevesce z okraski in darili pod njim. Do sredine 19. stoletja je bilo na Slovenskem božično drevo neznano in šele v drugi polovici 19. stoletja so ga v mestih začeli postavljati večinoma priseljeni nemški uradniki, trgovci in obrtniki in njihov zgled je le počasi prodiral med slovensko meščanstvo, ki je navado docela osvojilo šele do prve svetovne vojne. Na kmetih pa se je okrašeno božično drevesce pojavilo še pozneje.

Po drugi svetovni vojni je novoletna jelka z izrazitim obeležjem socialistične šege sovjetskega kova poskušala nadomestiti „nemško“ božično drevo in druge oblike starosvetnega „božiča“.

Vesele božične praznike

KRISBAN

- ▶ Drevo, ki so ga naši predniki prinesli v hišo, je bilo zimzeleno, brez okrasja in luči.
- ▶ Izrazi kot so kriban, krisbon, krispan itd. izhajajo iz nemške besede der Christbaum, v prevodu Kristusovo drevo.
- ▶ Sprva so smrečice postavili na plotove, zemljiške meje, ob vhode v vasi, ali na vrtove, kasneje pa so jih postavili ali obesili v bogkov kot (kotna omarica).
- ▶ Drevo so obesili s stropa, ponekod je bilo obrnjeno prav, ponekod na glavo. Pozneje so ga začeli krasiti z rdečimi jabolki, pozlačenimi in posrebrenimi orehi in lešniki, sladkorčki, doma pečenim pecivom v obliki zvezd, angelov, ptic, pa tudi s pisanimi papirnatimi trakovi.
- ▶ Svečke so na njem zagorele mnogo pozneje.

Krisban v sprejemnici Belokranjskega muzeja, 2005, foto: Leon Gregorčič

Krisban 1964

Fotografijo hrani Leon Gregorčič.

Okraski na krisbanu

- ▶ Najstarejše okraske se je dalo pojesti. Starodavna navada je bila, da so okrašena drevesca nosili naokrog, po praznikih pa so jih „obrali“.
- ▶ V drugi polovici 19. stoletja se je v Nemčiji in na Češkem razcvetelo tovarniško izdelovanje okrasov, ki so jih izvažali po vsej Evropi. Izdelovali so jih iz lesa, voska, porcelana, papirja, vate, najlepši in najdragocenejši okrasniki pa so nastali iz litega ali tankega pihanega stekla.
- ▶ Naravni okrasniki (jabolka, storži, orehi. . .) imajo starodaven poganski pomen in poznejšo krščansko simboliko. Jabolko je simbol modrosti, nesmrtnosti, ljubezni, plodnosti, obilja, čistosti, materinstva ter ženske energije. Imenovali so ga tudi "sadež bogov". Orehova lupina ponazarja jaslice in je simbolno povezana z lesom križa, sladko jedrce pomeni sladkost božanstva in simbolizira Jezusa.

Božiček

Josip Ribičič

(Ilustriral Slavko Pengov)

Sveti Peter je pogledal iz nebes na zemljo in dejal: »Božiček, zdaj je pa že čas! Na zemlji že čakajo.« »Že grem, že grem!« je odgovoril Božiček in pomignil angelu: »No, kar stopiva!« Angel si je naprtil velik kos in oba sta stopila iz raja. Zunaj je že čakal bel oblak.

Sedla sta nanj in kmalu sta bila na zemlji. Tam sta stopila v gozd. Božiček je kar tako prijel za lepo smrečico in že jo je lahko odnesel. Še malo sta Božiček in angel hodila, pa sta prišla do hiše. Božiček se je dotaknil s prstom vrat in že so se odprla. Stopila sta v hišo in kmalu sta bila v sobi. Soba je kar sama zažarela, ko sta stopila vanjo. »Tako!« se je oddahnil Božiček in sedel v naslanjač. »Zdaj pa bova naredila iz smrečice božično drevo! Kar tja na sredo postavi smrečico!«

Angel je ubogal in postavil smrečico na sredo sobe. Skoro do stropa je segala. »Dobro!«
je pokimal Božiček. »Sedaj jo bova oblekla! Pokaži, kaj sva prinesla s seboj!«

Angel je stopil k Božičku in položil na tla vse polno škatel in zavitkov. Božiček si je
ogledal vse to in dejal: »Najprej bova smrečici dala zlate in srebrne kroglice, da se bo
lepo lesketala!«

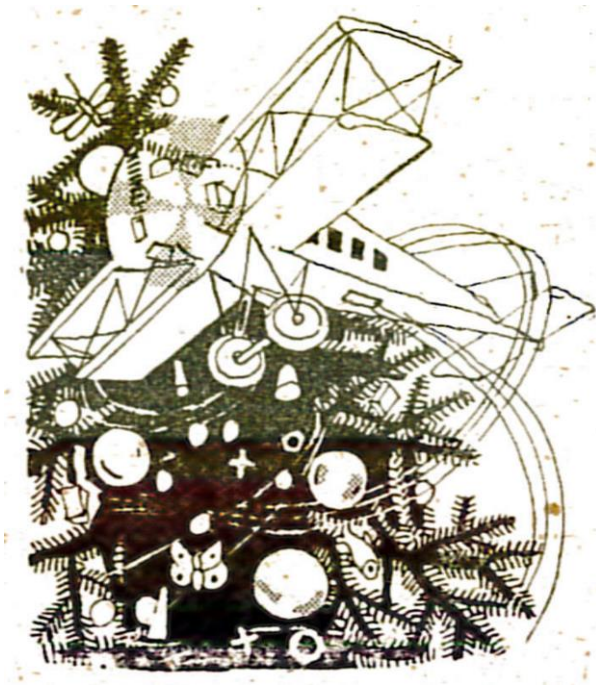
In se je Božiček dotaknil s prstom prve škatle. Komaj se je dotaknil, že so skočili iz nje vojaki s puškami in topom. Postavili so se v vrsto in se niso več ganili. Sedaj je Božiček dvignil prst in ukazal: »Streljaj!« Vojaki so pripravili top in ustrelili: Bum! Iz topa je zletela svetla, bela krogla in obvisela na smrečici. Bum! Je top spet zagrmel - zlata krogla je sfrčala na zeleno drevesce in se zazibala na veji. Spet je zabučal top: Bum, in rdeča pomaranča je skočila na drevesce. In še in še je top metal svetle krogle in rdeče pomaranče na smrečico.

»Dovolj!« je potem dejal Božiček. Top je utihnil in vojaki so se postavili spet v vrsto.

»Zdaj pa puške v roke!« je velel Božiček. In vojaki so ena, dve, vzeli puške z ramen in pomerili. Tok, tok, tok, so zapokale puške. Iz pušk je skočilo vse **polno orehov, lešnikov in bonbonov**. Vsuli so se na veje in vejice ter tam obstali. Smrečica je vzdihnila, ker je že težko nosila. »Dovolj bo!« je dejal Božiček in dvignil prst: »Vojaki, spat!«

Ena, dve, so vojaki skočili nazaj v škatlo. Sedaj se je Božiček dotaknil druge škatle. Komaj se je dotaknil, že je odskočil pokrov. Rrrr, je zaregljalo in iz škatle je zletel lep aeroplan. Zletel je in se vrtel okrog smrečice. Vedno bliže in bliže. In ko je bil prav blizu, so se iz njega prikazale **zlate in srebrne nitke**. Ulegle so se na smrečico in jo vso ovile krog in okrog. Ko je bila vsa smrečica ovita s srebrom in zlatom, je Božiček dejal: »Dovolj!« in poslal aeroplan v škatlo.

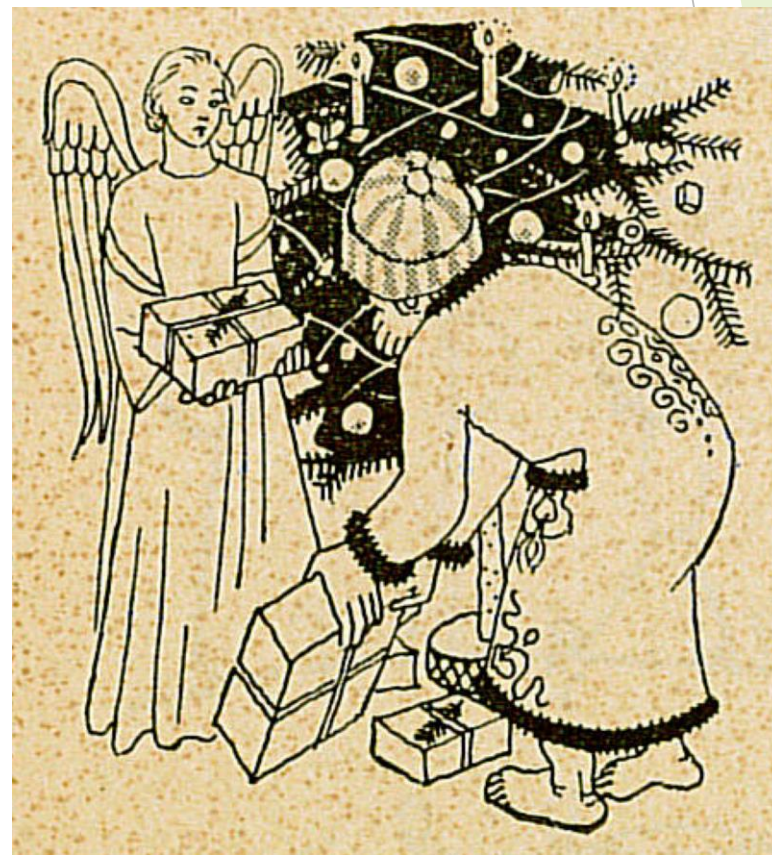

»Sedaj pa svečice!« je dejal Božiček in se dotaknil tretje škatle. Iz nje so skočili gasilci v lepih oblekah in s čeladami na glavah. Vsak je imel belo ali rdečo ali modro ali zeleno svečko v rokah. Hitro so gasilci položili dolge lestve na drevesce in tek, tek, tek, so tekli po njih navzgor. Tu so pritrdili vsak svojo svečico na drevesce in jih prižgali. Tako lepo so svečke zagorele, da je še Božiček rekel: »Oooo!«

Potem so gasilci stekli spet tek, tek, tek, po lestvah navzdol, jih odnesli v škatlo in še sami skočili vanjo. Oba, Božiček in angelček sta sedaj sedla pod smrečico in gledala. Prelepo so gorele svečke. Žarko so se svetile zlate in srebrne nitke. In kakor zvezde so žarele nitke. In kakor zvezde so žarele krogle. »Ali manjka še kaj?« je vprašal Božiček in si pogladil belo brado. »Angelček še manjka!« je odgovoril angel in pokazal s prstom na vrh smrečice. »Saj res!« je rekel Božiček in se dotaknil četrte škatle.

Frrr je iz nje zletel lep angel nebeški. Ves se je svetil in perutničke je imel srebrne. Nekaj časa je letal po sobi, potem pa je skočil na vrh smrečice in tam ostal. »Tako, sedaj pa še midva!« je dejal Božiček in vstal. Približal se je drevescu in iztegnil roko. Angel je stopil k njemu in mu podajal škatle in zavitke. Božiček si je vsako reč ogledal in štel: »To bo za mamo, to za očka, to za babico, to za Božidarčka, to za malo Vidko!«

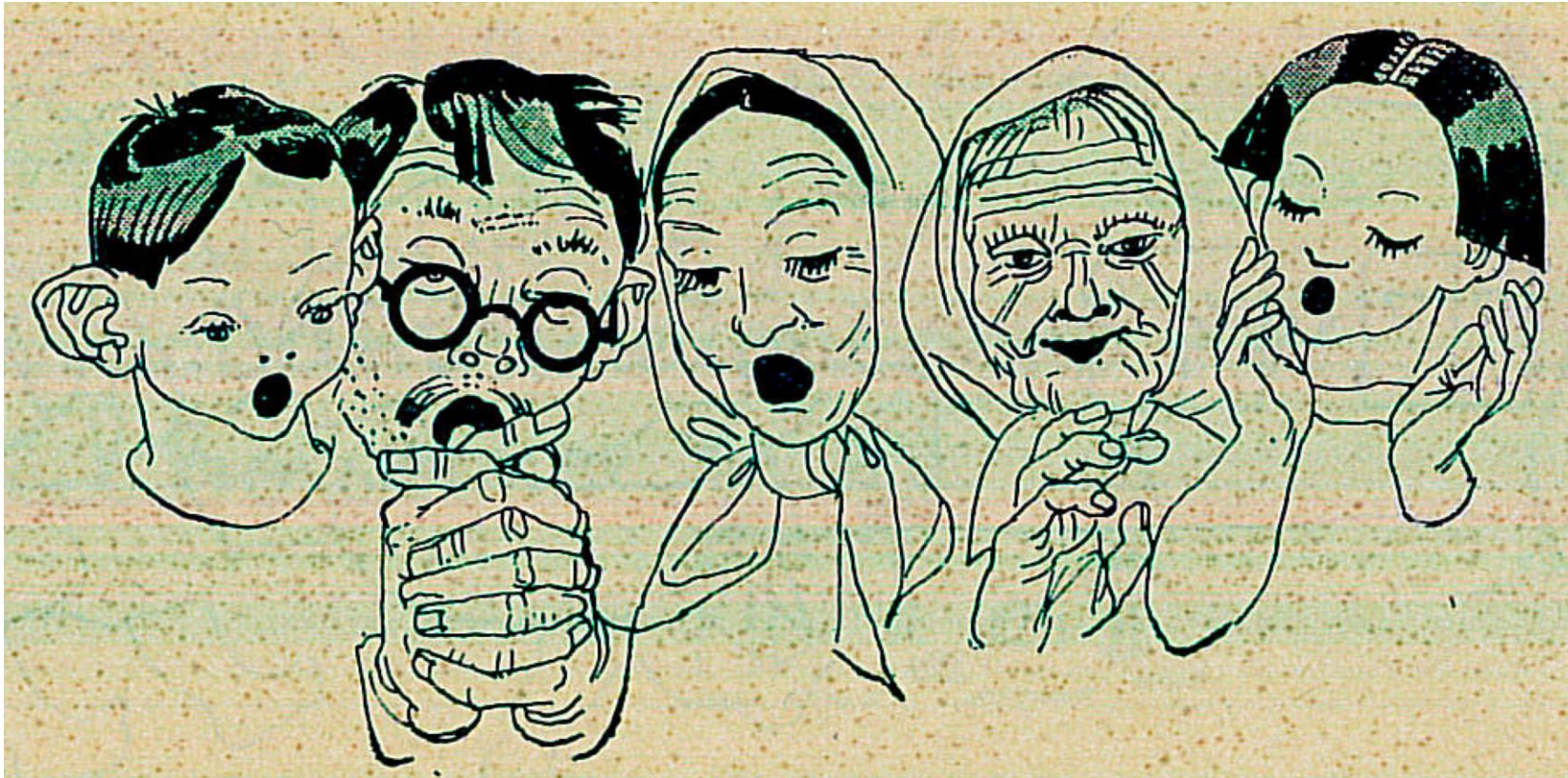

In je Božiček polagal darila sproti pod drevesce. Vse polno jih je bilo. Potem je Božiček pogledal proti oknu in pomignil. Okno se je kar samo odprlo in v sobo je priromal bel oblak. Božiček in angel sta sedla nanj. »Še malo počakaj!« je dejal Božiček oblaku in segel z roko v angelov koš. Iz koša je privlekel gramofon, ga navil in položil pod drevo. »Sedaj pa naprej!« je ukazal Božiček. Oblaček se je dvignil, zaplaval okrog drevesca in potresel nanj bele snežinke. Potem pa je hitro smuknil z Božičkom in angelčkom skozi okno. Okno se je za njimi kar samo zaprlo.

Drevesce pa je dalje gorelo in iz gramofona je zaplavala prelepa glasba. Po vsej hiši se je razlegala. Slišali so jo tudi v kuhinji. Tam so vsi sedeli okrog mize. Prisluhnili so in se začudili. Oče pa je dejal: »Pojdimo gledat!«

In so oče in mati in babica in Božidarček in mala Vidka odprli vrata in stopili v sobo. Vse je žarelo od svetlobe. Na drevescu so se svetile zlate in srebrne krogle, so se zibale pomaranče, so žarele zlate in srebrne nitke in se je na vrhu smehljal angelček. Vsi so sklenili roke in rekli: »Oooo...«

Potem pa so stopili bliže in zapeli: »Sveta noč, blažena noč...«

Darila pod krisbanom

- ▶ Božični čas je tudi čas obdarovanj. Obdarovanje je skupno vsem narodom in izvira iz rimskih časov. Rimljani so namreč verjeli, da bodo darila (sadeži, med in kolački) pomagala, da bo naslednje leto dobro in uspešno. Bogati Rimljani pa so si podarjali za srečo zlatnike, pa tudi zimzelene veje, kot simbol zdravja in moči. Darila so tudi v današnjem času postavljena pod božično smrečico ali novoletno jelko.
- ▶ Božič je prav gotovo praznik, ki v ta temni in hladni zimski čas prinese luč in toplino.
- ▶ Vsekakor je viden najprej po zunanosti. Vsepovsod je veliko svetlobe, glasbe, smehljajo se nam dobrosrčni ljudje: Miklavž, Božiček, pa tudi Dedek Mraz.
- ▶ Vendar pa naj se vsa ta svetloba in toplota odraža predvsem v naši notranjosti, kar pa je v veliki meri odvisno od nas samih.

Vesele božične praznike, voščilnica dostopna na strani:

<https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/voscilnice-z-motivom-bozicnega-drevesca.html>

Delavnica Krisban 2020

Delavnica: Naredimo si okraske za krisban:

- ▶ Bonboni (potrebujemo: sladkor v kockah, bel tanek papir, škarje, lepilo, sukanec)
- ▶ Orehi, storži (potrebujemo: orehe, storže, srebrno in zlato barvo, čopič, majhne žebličke)
- ▶ Keksi za na krisban (potrebujemo: jajca, moko, sladkor, maslo, vanilin sladkor, pecilni prašek)
- ▶ Dišeči obeski (potrebujemo: pomaranča, limona)

Keksi za na krisban

- ▶ 500 g moke
- ▶ 200 g sladkorja
- ▶ 150 g masla
- ▶ 3 jajca
- ▶ 1 vrečka vanilijevega sladkorja
- ▶ pol vrečke pecilnega praška

Moko in sladkor presejemo na desko, vanju razdrobimo maslo, nato primešamo še ostale sestavine in hitro zgnetemo. Testo naj 15 minut počiva. Razvaljamo ga za nožev rob na debelo, izrežemo poljubne oblike, s slamico v vsakem keksu naredimo luknjico, jih položimo na pekač in svetlorjavo spečemo.
Čas priprave in peke : 1 ura

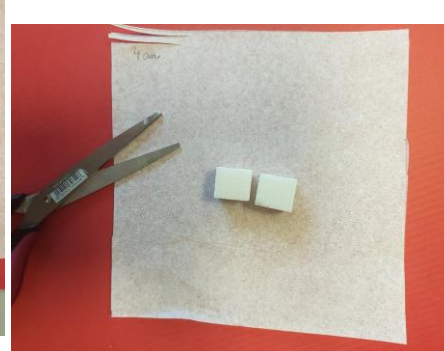

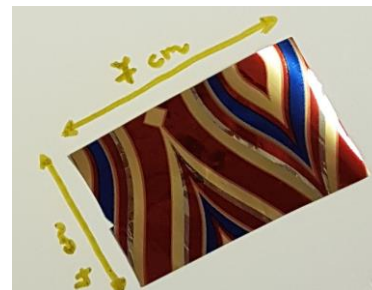
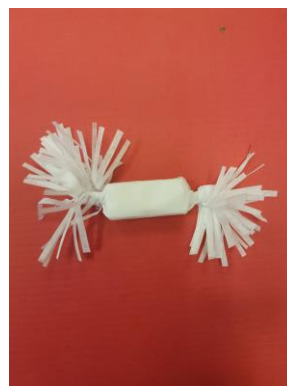

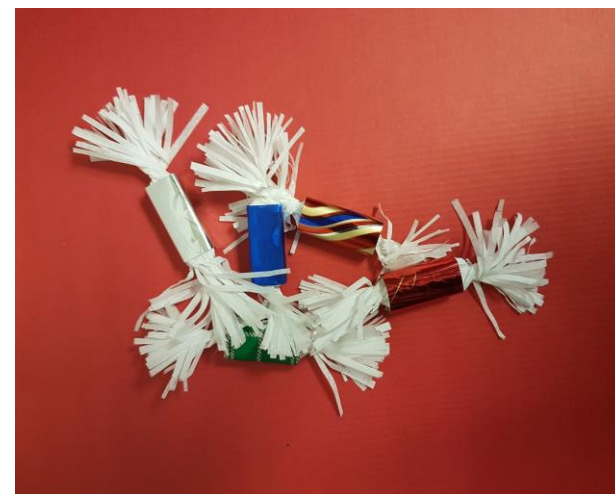
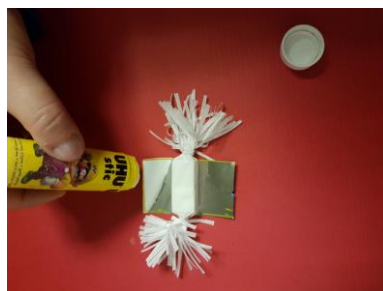
Bonboni

- ▶ bel tanek papir,
- ▶ lepilo,
- ▶ kocke sladkorja,
- ▶ škarje,
- ▶ svetleč papir
- ▶ sukanec

Najprej izrežemo bel tanek papir velikosti 15 krat 15 centimetrov in nanj na sredino položimo dve kocki sladkorja. Nato na obeh vzporednih straneh zarežemo resice v dolžini 4 centimetrov. Sladkor zavijemo in še zvijemo na vsaki strani posebej. Bonbon potem oblepimo s svetlečim papirjem velikosti 7 krat 4 centimetre.

Dišeči obeski

- ▶ pomaranča
- ▶ limona
- ▶ Pomarančo ali limono narežemo na približno 5 milimetrov debele rezine. Posušimo jih lahko na dva načina:
 - ✎ za nekaj dni rezine položimo na radiator in jih redno obračamo,
 - ✎ ali pa jih damo v toplo pečico, kjer se bodo zelo hitro posušile.

Orehi in storži

Na orehe in storže pritrdimo majhen žebliček in jih pobarvamo.

Najlepši so ponavadi v zlati ali srebrni barvi.

Literatura:

OVSEC, Damjan. 1992. Velika knjiga o praznikih. Praznovanja na Slovenskem in po svetu. Ljubljana: Domus.

BOGATAJ, Janez. 1998. Smo kaj šegavi? Leto šeg in navad na Slovenskem. Ljubljana: Mladinska knjiga.

MATKOVIČ, Anita. 2005. Božično drevesce in jaslice : iz zakladnice Belokranjskega muzeja. Belokranjec, letn. 8, št. 12. Gradac, str. 30.

Dišeči obeski. Ciciban, dec., let. 61, št. 4. 2005. str. 75.

GRGIČ, Jožica. 1985. Jaslice naših mladosti. Bela Jana, december 1985. str. 20-23.

RIBIČIČ, Josip. 1936 -1937. Božiček. Naš rod, letn. 8, št. 3. Ljubljana, str. 95-97.

Izdelke izdelale Ajda, Alenka in Jadranka in so last Belokranjskega muzeja 😊.